

ECONOMIC, POLITICAL AND CULTURAL RELATIONS BETWEEN CENTRAL ASIA AND INDIA

Rano Kasimova

Master's student

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Integration, sammit, geostrategy, geoeconomy, industrial base, pipeline, communication, credit line, logistics networks.

Received: 28.04.24

Accepted: 30.04.24

Published: 02.05.24

Abstract: It is known to everyone that India and the countries of Central Asia have been cooperating for a long time, especially since the time of the former Soviet Union, these relations have developed significantly. This article describes the stages of development of relations between India and the countries of Central Asia and, as a result, the process of integration of Central Asian countries.

MARKAZIY OSIYO VA HINDISTON O'RTASIDAGI IQTISODIY, SIYOSIY VA MADANIY ALOQALAR

Ra'no Qosimova

magistratura talabasi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Integratsiya, sammit, geostrategiya, geoiqtisodiyot, industrial baza, truboprovod, kommunikatsiya, kredit liniyasi, logistika tarmoqlari.

Annotatsiya: Hindiston va Markaziy Osiyo davlatlari qadimdan o'zaro hamkorlik qilib kelganligi barchaga ma'lum, xususan, sobiq sovet ittifoqi parchalangandan beri bu aloqalar sezilarli darajada rivojlangan. Ushbu maqolada, Hindiston va Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi aloqalarning rivojlanish bosqichlari va buning natijasida Markaziy Osiyo davlatlarining integratsiyalashish jarayoni bayon etilgan.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ, ПОЛИТИЧЕСКИЕ И КУЛЬТУРНЫЕ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИЕЙ И ИНДИЕЙ

Рано Касимова

Студент магистратура

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: саммит, геостратегия, промышленная база, коммуникация, логистические сети.

Интеграция, геоэкономика, трубопровод, кредитная линия,

Аннотация: Всем известно, что Индия и страны Центральной Азии давно сотрудничают, особенно со времен бывшего Советского Союза, эти отношения значительно развились. В данной статье описаны этапы развития отношений между Индией и странами Центральной Азии и, как следствие, процесс интеграции стран Центральной Азии.

KIRISH

Hindiston bugungi kunda puxta ishlangan strategiyasi va oldiga qo'ygan maqsadi sari yuritayotgan ichki va tashqi siyosati orqali dunyoda buyuk davlatlar orasida yetakchi mamlakat sifatida alohida e'tiborga sazovordir.

Zero, mustaqillikni qo'lga kiritgan Hindistonning davlat siyosatidagi dastlabki strategik maqsadi ham shundan iborat edi. Hindistonning birinchi Bosh vaziri Javaharlal Neruning 1956 yildagi nutqida: «Hindistonning bosh strategik maqsadi – bu buyuk davlat maqomiga ega bo'lish va AQSH, Sovet Ittifoqi va Xitoydan keyin to'rtinchi o'rinda turishi lozim», - deb aytgan so'zini ushbu fikrga yaqqol dalil sifatida hisoblashimiz mumkin.

ASOSIY QISM

Mustaqil Hindistonning tashqi strategik qarashlari asosan Javaharlal Neru tomonidan shakllantirilgan uchta asosiy ustunga asoslangan tashqi siyosatdan iborat edi:

- xalqaro maydonga qo'shilmaslik;
- ichki ishlarda avtonomiyaning saqlanishi;
- rivojlanayotgan davlatlar, ayniqsa yaqinda mustamlakachi davlatlardan mustaqillikka erishgan davlatlar o'rtasidagi birdamlik.

Hindiston parlament boshqaruv shakliga ega bo'lgan suveren Sotsialistik Dunyoviy Demokratik Respublika bo'lib, unitar xususiyatlarga va federal tuzilishga ega mamlakat hisoblanadi. Mamlakatning konstitutsiyaviy rahbari bo'lgan Prezidentga maslahat va takliflar berish uchun Vazirlar Kengashi mavjud.

Hindiston Janubiy Osiyo mintaqasi markazida joylashgan bo'lib, yer maydoni 3,287 ming km kvadratni, mintaq hududining 73,5% ni tashkil qiladi. Shuningdek, mamlakat ham suv

(6083 km.), ham quruqlik (15,200 km) orqali dunyo davlatlari bilan bevosita bog‘lanib, ular bilan keng aloqalar o‘rnatish imkoniyatiga ega.

Bundan tashqari, hozirda Hindiston Janubiy Osiyo mintaqasi davlatlariga nisbatan qator ustuvorliklarga ega bo‘lib, mintaqadagi butun aholining 76,5%i, yalpi milliy mahsulotning 80%i Hindiston ulushiga to‘g‘ri keladi. Shuning uchun ham mintaqadagi siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy holatlar ko‘pincha Hindiston tashqi siyosiy yo‘nalishi va faoliyatiga bog‘liq bo‘lib kelmoqda.

Hindiston tashqi siyosati shakllanishida Neruning «Vasudhaiva Kutumbakam» ya‘ni “jahon bir oila singari” degan g‘oyasi va «Pancha shilla (Tinch-totuv yashashning besh prinsipi)»ga doimo tayanib kelgan.

Pancha shilla prinsipining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- Hududiy yaxlitlik va mustaqillikka nisbatan o‘zaro hurmat ko‘rsatish;
- Hujum qilmaslik to‘g‘risida o‘zaro kelishish;
- Davlatlarning ichki ishlariga o‘zaro aralashmaslik;
- Tenglik va o‘zaro foydali shart-sharoit;
- Tinch-totuv birga yashash.

Hindiston tashqi siyosatida qo‘shni mamlakatlar bilan yaqin hamkorlik qilish ustuvor yo‘nalish hisoblanadi. 1949 yil avgustda Butan, 1950 yil iyulda Nepal, 1972 yil martda Bangladesh bilan tuzilgan va hozirgacha amalda bo‘lgan ikki tomonlama bitimlarni imzolanishi yuqoridagi fikrimizning isbotidir.

Hindiston parlamentli dunyoviy demokratik respublika bo‘lib, unda Hindiston prezidenti davlat boshlig‘i va Hindistonning birinchi fuqarosi sanaladi. Hindiston Bosh vaziri hukumat boshlig‘i hisoblanadi. Konstitutsiyaning o‘zida bu so‘z ishlatilmagan bo‘lsa-da, u hukumatning federal tuzilishiga asoslanadi. Hindiston ikki tomonlama siyosat tizimiga amal qiladi, ya‘ni tabiatan federal bo‘lib, u markaziy hokimiyat va chekkadagi shtatlardan iborat.

Hindiston Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Osiyo taraqqiyot banki, BRIKS va G-20 kabi bir qancha hukumatlararo tashkilotlarning a‘zosi. Rivojlanayotgan va rivojlangan davlatlarning asosiy iqtisodiy markazi hisoblanadi.

Shuningdek, “Look East”, “Look North”, “Act East”, “Neighbors' first policy” siyosatlari ham Hindistonning tashqi siyosatida muhim o‘rin egallaydi.

Hindistonning Sharqqa nazar siyosati Xitoy Xalq Respublikasining strategik ta'siriga qarshi kurashuvchi va mintaqaviy kuch sifatidagi mavqeiini mustahkamlash uchun Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlari bilan keng iqtisodiy va strategik munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan. 1991 yilda boshlangan bu Hindistonning dunyoga bo‘lgan nuqtai nazarida strategik

o'zgarishlarni ko'rsatdi. U Bosh vazir Narsimha Rao hukumati davrida ishlab chiqilgan va kuchga kirgan va Atal Bixari Vajpayi va Manmoxan Singx tomonidan qat'iy amal qilingan.

Bir necha o'n yil o'tgach, 2014 yilda Bosh vazir Narendra Modining ma'muriyati tomonidan e'lon qilingan Hindistonning Sharq sari siyosati Sharqqa nazar siyosatining davomchisi bo'ldi.

Hindistonning "Sharqqa nazar" siyosati bosh vazirlar P.V. hukumatlari davrida ishlab chiqilgan va qabul qilingan. Narasimha Rao va Atal Bixari Vajpayi Iqtisodiyotni liberallashtirish va Sovuq urush davridagi siyosat va faoliyatlardan uzoqlashish bilan bir qatorda Hindiston strategiyasi yaqin iqtisodiy va tijorat aloqalarini o'rnatishga, strategik va xavfsizlik sohasidagi hamkorlikni oshirishga hamda tarixiy madaniy va mafkuraviy aloqalarga urg'u berishga qaratilgan. Hindiston savdo, investitsiyalar va sanoatni rivojlantirish uchun mintaqaviy bozorlarni yaratish va kengaytirishga intildi. Shuningdek, u Xitoyning iqtisodiy va strategik ta'sirini kengaytirishdan manfaatdor davlatlar bilan strategik va harbiy hamkorlikni boshladi.

Hindiston va Xitoy strategik raqib bo'lib qolsa-da, Hindistonning "Sharqqa nazar" siyosati Xitoy bilan sezilarli darajada yaqinlashishni o'z ichiga olgan. 1993 yilda Hindiston Xitoy rahbarlari bilan yuqori darajadagi muzokaralar olib bora boshladi va ishonchni mustahkamlash choralarini belgiladi. 2006 yilda Xitoy va Hindiston 1962 yilgi urushdan beri birinchi marta transchegaraviy savdo uchun Nathu La dovonini ochdilar. 2006-yil 21-noyabrda Hindiston Bosh vaziri Manmohan Singx va Xitoy Prezidenti Xu Jintao aloqalarni yaxshilash va uzoq davom etgan nizolarni hal qilish uchun 10 banddan iborat qo'shma deklaratsiyani e'lon qilishdi. Xitoy va Hindiston o'rtasidagi savdo har yili 50% ga oshadi va Hindiston va Xitoy hukumatlari va sanoat rahbarlari tomonidan 2010 yil uchun belgilangan 60 milliard dollarlik ko'rsatkichga erishiladi.

Biroq, Xitoyning Pokiston bilan yaqin munosabatlari, Hindistonning Sikkim integratsiyasiga shubha bilan qarash va Xitoyning Arunachal-Pradeshga da'vosi ikki tomonlama munosabatlarning yaxshilanishiga tahdid solmoqda. Hindiston hozirda siyosiy-ma'naviy yetakchiga boshpana beryapti, 14-Dalay Lama ham ikki tomonlama aloqalarda biroz nizolarga sabab bo'lmoqda. Hindiston atrof-muhit, iqtisodiy rivojlanish, xavfsizlik va strategik masalalar bo'yicha keng ko'lamli hamkorlikni yo'lga qo'ygan Mekong-Ganga hamkorligi va BIMSTEC kabi ko'p tomonlama tashkilotlarni ishlab chiqdi, bu Janubiy Osiyodan tashqarida va Pokiston va Xitoyning keskin va obstruktiv ishtirokisiz ta'sirining kuchayishiga imkon berdi.

Janubiy Osiyo mintaqaviy hamkorlik assotsiatsiyasidagi sa'y-harakatlarini to'xtatdi. Hindiston 1992 yilda ASEAN bilan tarmoqli muloqot hamkoriga aylandi, 1995 yilda maslahatchi maqomiga ega bo'ldi, Osiyo-Tinch okeani mintaqasida xavfsizlik bo'yicha

hamkorlik kengashi a'zosi, 1996 yilda ASEAN mintaqaviy forumi a'zosi va sammit darajasidagi hamkor bo'ldi. Hindiston 2003 yilda ASEANning Janubi-Sharqiy Osiyodagi Do'stlik va Hamkorlik Shartnomasiga ham qo'shilgan.

Ko'p hollarda Hindistonning ushbu forumlarga a'zo bo'lishi mintaqaning Xitoyning mintaqadagi kuchayib borayotgan ta'sirini muvozanatlash uchun urinishlari natijasidir.

Hindiston tashqi siyosati olimi Rejaul Karim Laskarning fikricha, "Sharqqa nazar" siyosati Hindistonning Janubi-Sharqiy Osiyo va Tinch okeani mamlakatlari bilan siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalarini mustahkamlab, Hindistonning rivojlanayotgan xavfsizlik arxitekturasi va mintaqaning iqtisodiy rivojlanishning muhim qismiga aylanishini ta'minladi. Janubiy va Sharqiy Osiyo davlatlari bilan savdo Hindiston tashqi savdosining deyarli 45% ni tashkil qiladi. Uning sa'y-harakatlari katta muvaffaqiyatlarga erishgan bo'lsa-da, Hindiston mintaq xalqlari bilan savdo-iqtisodiy aloqalar hajmi bo'yicha Xitoydan ortda qoldi.

XULOSA

Yuqorida berilgan ma'lumotlarga xulosa qilib shuni aytish mumkinki, XXI asrga kelib Hindiston iqtisodiy, siyosiy va boshqa tomonlardan Janubiy Osiyoning eng yirik davlatiga aylanishi bilan bir qatorda yaqin o'n yillikda mintaqaviy va jahon miqyosida dunyoning eng qudratli davlatlari safidan joy olishi yetuk siyosatshunoslar tomonidan tahmin qilinmoqda.

Hindiston mustaqillikka erishganidan to hozirgi davrgacha bo'lgan vaqt mobaynida mamlakatning tashqi siyosati taraqqiyot darajasining o'ziga xos yuksak pillapoyalarga ko'tarildi. Shu bilan birgalikda global miqyosda barqarorlik, tinchlik va xavfsizlikni mustahkamlash borasida salmoqli ishlarni amalga oshirishga o'zining munosib hissasini qo'shib kelmoqda.

Hindiston bugungi kunda global kun tartibini shakllantirishda tobora muhim ahamiyat kasb etishini, u "qoidaga amal qilish" emas, balki "qoidalarni yaratish"ning bir qismi sifatida harakat qilmoqda. Bu BMTning kengaytirilgan Xavfsizlik Kengashining doimiy a'zosi bo'lishga intilish bilan bog'liq bo'lib, unga ko'ra Hindistonni ko'plab davlatlar qo'llab-quvvatlashga va'da bergan.

Umuman olganda, Hindistonning so'nggi o'n yildagi misli ko'rilmagan tezkor diplomatik aloqalari mamlakatning dunyo siyosati sahnasida alohida o'rin egallashiga bir qator ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Bu Hindistonning mavjud ikki tomonlama munosabatlarni sifat jihatidan yaxshilashga va mintaqaviy va global muammolar bo'yicha muvofiqlashtirishni kuchaytirishga yordam berdi. Hindiston hukumati keng ko'lamli sohalarda o'zaro manfaatli hamkorlik uchun yangi eshiklarni ochdi va shu bilan bir qatorda Hindiston va Markaziy Osiyo munosabatlarini uzoq davrdan so'ng qayta jonlantirdi va faollashtirdi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sh.Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi.-T.:O'zbekiston,2021.-371 b.
2. E.B.Савкович. Развитие отношений Индии с Государствами Центральной Азии в 1990-2000-е гг. И позиция Китая.-Вестник Томского государственного Университета,2012.-115 с.
3. N. Kaushiki. The New Great Game and India's Connect Central Asia Policy: Strategic Perspectives and Challenges.-Journal of international and area studies. Volume 20, Number 2, 2013, 84 b
4. M.Adnan. Strategic and Economic Interests of Pakistan and India in Central Asia. A Research Journal of South Asian Studies, 2015.-187-200 pp
5. B.Dave. RESETTING INDIA'S ENGAGEMENT IN CENTRAL ASIA: FROM SYMBOLS TO SUBSTANCE. Policy Report January 2016, 2 b.